

HOY EMPIEZA TODO

Bertrand Tavernier

Curs 2002-2003

Sinopsi

Daniel, de 40 anys, és professor i director d'una escola infantil a Hernaing, un abatut poble francès d'exminers, la població del qual viu en condicions infrahumanes als diferents conjunts residencials de les restes dels pròspers temps de la mineria. Els habitants fan tot allò que poden per subsistir sota aquestes circumstàncies. Daniel és un home sensible, tenaç, un apassionat de la seva feina. Escriu al seu diari els seus problemes i les seves pors en durs, però poètics, termes. Tot i això, es troba atrapat en una esgotadora jerarquia que no el deixa extralimitar-se en les seves funcions d'educador, i es veu obligat a seguir les normes bàsiques d'ensenyament mentre els seus alumnes van a l'escola literalment morts de gana i en parracs.

GUIA DIDÀCTICA - SECUNDÀRIA

Títol original: Ça commence aujourd'hui

Direcció: Bertrand Tavernier

Guió: Dominique Sampiero, Tiffany

Producció: Alain Sarde, Frédéric Bourboulon, França, 1998

Fotografia: Alain Choquart

Música original: Louis Sclavis

Muntatge: Sophie Brunet, Sophie Mandonnet

Interpretació: Philippe Torreton (Daniel), Maria Pitarresi (Valeria), Nadia Kaci (Samia), Veronique Ataly (Sra. Lienard), Nathalie Bécue (Cathy), Emmanuelle Bercot (Sra. Tievaux), Françoise Bette (Sra. Delacourt), Christine Citti (Sra. Baudoin) i els nens del parvulari Derrière les Haies, d'Anzin

Durada: 117 minuts

Versió: original en francès subtitulada en castellà

1

Objectius pedagògics

- Analitzar la situació social, econòmica i política del poble on es desenvolupa l'acció del film.
- Valorar els principis ètics i ideològics que mouen els protagonistes del film a l'hora d'enfrontar-se al sistema polític.
- Reconèixer els factors de l'entorn dels nens i nenes de la pel·lícula que més influeixen en el seu comportament.
- Considerar les condicions laborals sota les quals han de treballar els professors i professores que intervenen a la pel·lícula.
- Anàlisi de l'estructura narrativa i temporal del film: quan temps transcorre entre el principi i el final?, hi ha salts temporals a destacar?, s'identifica el director amb algun bàndol o personatge?
- Identificació de les principals característiques de l'estructura familiar contemporània a partir dels diferents nuclis familiars que apareixen al film.

Actituds

Procediments

- Identificació dels diferents personatges representants de l'estament polític que apareixen al film tot valorant-ne la funció.
- Fer una valoració crítica del paper dels pares en la tasca educativa de preparar els fills per adaptar-se a totes les circumstàncies socials, com el fet d'anar a l'escola, fer nous amics,...
- Comprendre l'existència d'un model econòmic dels estats que margina el sector educatiu davant d'altres presumptament més innecessaris, com el militar o el científic.

Crisi dels sistemes públics de protecció social

Hoy empieza todo retrata d'una manera crua les irregularitats socials provocades en una escola infantil francesa per part dels sistemes públics de protecció social del govern veí. El suposat estat del benestar (👉1) que tant elogiaven els polítics implica, a més a més de la manca de protecció social, altres fenòmens com l'atur, la marginació, els problemes familiars, la pobresa, l'exclusió social i els maltractaments, tots ells àmpliament representats a la pel·lícula de Bertrand Tavernier. La mare soltera que no en té ni per poder gaudir de llum a casa seva exemplifica aquestes mancances i ens fa pensar en una societat encara més prospera a l'estat del "malestar" que al que propugnen la gran part dels polítics.

Sembla que l'estat del benestar s'hagi imposat per estar al servei d'un determinat grup de persones privilegiades tot obviant-ne altres que segurament necessiten més ajuda i atenció governamental. La crisi dels sistemes públics de protecció social se centra en el desconeixement per part dels treballadors de l'Estat de l'existència d'aquest contingent de persones. Tavernier explora els suburbis d'una societat aparentment desenvolupada i mostra el passotisme del govern davant d'aquesta situació, la seva incompetència per intentar solucionar els problemes de molta gent. Problemes que influeixen de manera directa i fulminant sobre la manera d'educar els fills.

Totes aquestes irregularitats afecten també el treball dels professors, que, malgrat tot, no defalleixen en la seva tasca educativa. I no defallir, malgrat tots els inconvenients, és anar a contracor-

rent, anar contra el sistema, és a dir, és denunciar que al govern no li interessa l'educació. I aquest desinterès és degut a tres motius. Primer, per la manca de recursos destinats a atendre les necessitats reals de l'educació, és a dir, d'una inversió orientada a la presència d'un major nombre de materials i equipaments educatius i una dignificació real del que es mereix la figura de l'ensenyant. Durant els últims anys un gran nombre d'educadors i educadores han abandonat la seva feina per depressió o per defalliment a causa de la seva impotència davant d'un sistema més interessat a invertir gran part de la seva economia en investigació armamentística i guerres. En segon lloc, perquè el sistema estimula la competitivitat i, d'aquesta manera, genera marginació social. L'economia de profit, present a totes les nostres societats opulentes, és la que ha ensorrat la indústria minera d'Anziers, el poble de Hoy empieza todo. Les conseqüències d'aquesta marginació deriven en problemes especials a les escoles. Uns problemes que, a la majoria de polítics, no els interessa resoldre perquè la seva solució no és immediata ni precisa, sinó que requereix un període de temps que no estan disposats a esperar. Per últim, al sistema no li interessa l'educació perquè, basat com està en l'economia de profit, fomenta uns valors –individualisme, competitivitat i afany de poder– totalment oposats als que fomenta l'educació –altruisme, solidaritat i afany d'igualtat–; si l'educació fos prou bona, eficaç i estesa a totes les persones per fer que mantinguessin sempre els valors que els ensenya, ella sola produiria un canvi del sistema; si els valors dels polítics que ens governen són així és perquè els seus membres o no van rebre una bona educació o la que van rebre no va ser prou eficaç.

És prou evident, però, que les arrels o les solucions a aquests problemes no estan a l'abast dels personatges que apareixen a Hoy empieza todo. Tant les famílies dels nens i nenes com els educadors de l'escola esperen alguna cosa de l'anomenat "sistema", una cosa de la qual senten, com ens passa a molts de nosaltres, parlar molt però no saben ben bé què és i si realment procura fer alguna cosa per ajudar-los. El fet és que

passa, i passa el temps, i els problemes d'aquesta gent, lluny d'apaivagar-se, s'accentuen tràgicament.

L'heroi contemporani

Enmig del desgavell provocat per la desestructuració familiar, la violència, l'atur i altres factors que pateixen els nens i les nenes d'avui en dia, emergeix una figura vital que els tracta sabent-los ensenyar i sabent-los comprendre, l'educador. Aquesta persona es dedica amb cos i ànima a la seva feina. A Hoy empieza todo, Daniel, malgrat les circumstàncies adverses que pateix, no se sent mai vençut i continua amb el seu ideal revolucionari, amb el seu esperit de voler canviar les coses. La seva lluita no suposa cap canvi en la forma de pensar dels polítics, però almenys aconseguirà un futur una mica més pròsper per a totes aquelles famílies del seu entorn. És la figura de Daniel, a qui correspon la qualificació d'heroica en els nostres dies, aquella que ha de substituir la incompetència de la burocràcia amb una dedicació total, més enllà de l'educativa, vers els seus alumnes. L'educador acabarà fent funcions d'assistent social ajudant les famílies amb problemes socials i econòmics davant la ineficàcia dels òrgans de govern. Daniel reflexiona sobre tot això a l'hora que s'enfronta a les dificultats diàries de la seva feina, influenciat pel seu estat d'ànim, que canviarà amb el pas de les estacions del pessimisme de la tardor a l'esperança primaveral.

El professor de Hoy empieza todo també és un exemple de voluntat per als pares dels nens i nenes que van a la seva escola. Uns pares que responen a la tipologia de persones que porten els seus fills a l'escola per tenir-los col·locats durant gran part del dia. A més a més, quan arriben a casa, no són capaços d'educar-los en l'ofici de la vida. La comunicació entre pares i fills porta a aquests darrers a no saber formular els seus problemes i les seves necessitats i, per tant, els seus pares obliden els deures que tenen com a tals. Això fa que algunes de les responsabilitats paternes i maternes recaiguin sobre els educadors. En molts casos, l'origen dels problemes és llunyà en el temps. Molts pares van néixer malauradament en famílies pobres desestructurades, cosa que ha fet que posteriorment carreguin la

seva ira contra la societat en els seus fills. Al film existeix el cas d'un nen que no ha après a dir ni una sola paraula.

Daniel lluita contra l'individualisme regnant en el món contemporani aixoplugant-se en l'amor que professa per la seva feina d'educador i pels nens i nenes. La tasca de l'ensenyant es caracteritza per buscar sempre el bé dels altres a través del traspàs de coneixements d'una forma igualitària per a tothom. Daniel podria haver-se refugiat al seu còmode lloc de treball amb tota la seguretat d'una feina estable, però el seu incansable esperit de lluita no el deixa impertèrrit. El seu esforç, en un àmbit tan petit com és el d'una escola infantil d'un poble francès, ha de servir d'exemple per a altres persones que lluiten contra les injustícies socials des de diferents àmbits.

El director francès s'enfronta amb caràcter d'urgència als problemes d'una comunitat que els polítics pretenen amagar sota la proclamació d'un futur més pròsper. Tavernier ens ofereix una determinada visió del món exempta de grans discursos i amb una massiva presència d'inconformistes que no es resignen davant de res. Tavernier ho mostra tot sense amagar res a l'objectiu de la càmera. Tot el que hem de veure ho veiem. No hi ha res que prohibeixi al director gravar el que vulgui. Tot hi és per ser vist, des de la impotència fins a l'esperança. La càmera no fa més que actuar com un personatge més. No és només un testimoni del que passa, sinó que també busca la reflexió per part de l'espectador.

 1 Abans de la 2ª Guerra Mundial ja hi havia hagut indicis històrics que l'Estat començava a intervenir en l'economia i, a més a més, intentava regular la desigualtat del mercat. A finals del segle XIX, Bismarck ja va fer ús dels instruments estatals per configurar un sistema obligatori d'assegurances per malaltia, treball i jubilació. El treballador, doncs, comença a pagar una certa quota a l'Estat per tenir un fons que l'ajudarà en cas d'accident, malaltia, etc. Aquest "Estat assegurador" suposava la forma més eficaç de frenar l'incompliment de feines per part del treballador. La concepció de la pobresa canvia. Ara ja és considerada com un problema i es busquen mecanismes per frenar l'expansió de la misèria. Es pren consciència del risc que suposa treballar.

Proposta d'activitats

- Definir la situació actual de l'estat del benestar als països europeus tot destacant les particularitats nacionals en matèria d'intervenció laboral i econòmica.
- Exposar les principals raons que fan que moltes famílies quedin desestructurades i enumerar les conseqüències que provoca en les generacions futures.
- Analitzar les formes cinematogràfiques d'aquest tipus de cinema tot comparant-les amb les formes del cinema comercial de grans produccions. Plantejar l'ús que es fa de la càmera, de la il·luminació, el tractament dels diàlegs, dels actors.

Preguntes per al debat

- ¿Quins problemes han d'afrontar els mestres protagonistes i quins mitjans tenen per solucionar-los?
- ¿Què s'hauria de canviar en el sistema educatiu per pal·liar les desigualtats socials?

- Al llarg de la pel·lícula trobem diverses escenes en què Daniel, el professor, conversa amb els inspectors públics que visiten l'escola. Quines característiques destacaríeu d'aquests encontres? Creieu que algú d'ells pot fer alguna cosa per canviar la situació de les famílies dels nens i nenes? Per què?
- Analitzeu el cas d'algun dels nens o nenes protagonistes del film de Bertrand Tavernier. Quin comportament adopta? Creieu que aquest està condicionat per algun entorn proper al nen? La seva postura a escola és la mateixa que poden tenir a casa seva o al carrer? Quina és la seva relació amb en Daniel?
- Arriba un moment a Hoy empieza todo en què Daniel no només desenvolupa la seva feina com a professor sinó que es converteix en un assistent social. A partir de quin moment podem afirmar això? El seu comportament és voluntari o s'hi veu obligat? Per què? Quines reaccions suscita a la resta de personatges?
- Les famílies dels nens i nenes de l'escola són un clar exemple de la crisi econòmica que es pateix a molts llocs d'Europa. Quins són els principals problemes que suposa per a les famílies aquesta crisi? Qui hauria de prendre les mesures pertinents? A Hoy empieza todo, existeix aquest esperit de lluita contra els mals d'aquestes famílies? En quina mesura intenten solucionar-ho els diferents personatges?

- “Esa gente sigue imponiendo directrices que han sido redactadas por funcionarios que están en un despacho y nunca han escuchado de la gente de la calle lo que realmente necesita”. A qui es refereix Bertrand Tavernier en aquesta declaració? Creieu que té raó? Raoneu la resposta.

- El títol de Hoy empieza todo no és una casualitat, sinó que respon a la voluntat del director de dir alguna cosa en referència a la feina dels educadors. Què creieu que ens diu? Per a què ha de servir l'educació en el cas concret dels nens i nenes de l'escola? Quina és la funció social dels professionals de l'educació?

- La pel·lícula de Tavernier obre petites esclatxes d'esperança per als nens i nenes de l'escola d'Anziers. Destaqueu les escenes que exemplifiquen aquesta afirmació. El film és optimista o pessimista? Per què? Hi ha vencedors i vençuts? Comenteu quina sensació final us ha causat la pel·lícula.

Sinopsi

Daniel, de 40 anys, és professor i director d'una escola infantil a Hernaing, un abatut poble francès d'exminers, la població del qual viu en condicions infrahumanes als diferents conjunts residencials de les restes dels pròspers temps de la mineria. Els habitants fan tot allò que poden per subsistir sota aquestes circumstàncies. Daniel és un home sensible, tenaç, un apassionat de la seva feina. Escriu al seu diari els seus problemes i les seves pors en durs, però poètics, termes. Tot i això, es troba atrapat en una esgotadora jerarquia que no el deixa extralimitar-se en les seves funcions d'educador, i es veu obligat a seguir les normes bàsiques d'ensenyament mentre els seus alumnes van a l'escola literalment morts de gana i en parracs.

PROGRAMA DE MÀ - SECUNDÀRIA

Títol original: Ça commence aujourd'hui

Direcció: Bertrand Tavernier

Guió: Dominique Sampiero, Tiffany

Producció: Alain Sarde, Frédéric Bourboulon, França, 1998

Fotografia: Alain Choquart

Música original: Louis Scelvis

Muntatge: Sophie Brunet, Sophie Mandonnet

Interpretació: Philippe Torreton (Daniel), Maria Pitarresi (Valeria), Nadia Kaci (Samia), Veronique Ataly (Sra. Lienard), Nathalie Bécue (Cathy), Emmanuelle Bercot (Sra. Tievaux), Françoise Bette (Sra. Delacourt), Christine Citti (Sra. Baudoin) i els nens del parvulari Derrière les Haies, d'Anzin

Durada: 117 minuts

Versió: original en francès subtitulada en castellà

abre de par en par el acceso al último escalón del polvorín humano en que se está convirtiendo Francia y, con ella, todo Occidente".

Ángel Fernández Santos, El País, "Festival de Berlín", 17 de febrer de 1999

La crítica opina

"Lo que Hoy empieza todo cuenta, en borbotones de imágenes y palabras engarzadas con precisión algebraica, no se puede contar de viva voz. Sólo cabe decir vaguedades orientativas como ésta: relata la vida cotidiana y la tarea diaria dentro de las paredes de una guardería preescolar pública, situada en una destartada urbanización de casas prefabricadas de los alrededores de Valenciennes, habitada por familias obreras, muchas de ellas en el paro tras el cierre de las minas y las fábricas de la ciudad. Entre las paredes de una guardería infantil, donde un puñado de apasionados pedagogos y asistentes sociales enseña sus primeras palabras, sus primeros gestos y sus primeros pasos en el conocimiento del mundo y de sí mismos a los hijos más pequeños de familias que se limitan a sobrevivir, naufragos en medio de la abundancia, Tavernier nos

"Escrito por su hija Tiffany y el marido de ésta —el poeta y pedagogo Dominique Sampiero—, el film parte de la realidad contemporánea para tejer una estructura dramática y una puesta en escena voluntariamente alejadas de la narración clásica. Una escena inicial impactante (la impotencia del protagonista al no estarle permitido acompañar a su casa a la niña abandonada por su madre alcohólica) marca el tono. Pero, a partir de ahí, Hoy empieza todo se desarrolla como una partitura de jazz, con constantes fracturas de ritmo o el productivo intercambio de fraseos entre un solista excepcional, Philippe Torreton, y un coro que conjuga actores profesionales con habitantes de la misma localidad donde Émile Zola se documentó para escribir Germinal".

Esteve Rimbau, *Fotogramas*, octubre de 1999

“Rodada en una verdadera escuela, donde la cámara al hombro realiza auténticas proezas por los angostos pasillos del centro circulando entre niños que aportan una enorme verosimilitud a la trama, Hoy empieza todo asume con inusitada efectividad tres frentes: la actitud de este educador luchador, su problemática relación con una madre soltera y los terribles dramas familiares que se ocultan tras rostros infantiles de inocencia mancillada [...]. Siendo, como es, un terrible apólogo moral, esta ejemplar, extraordinaria, película de Tavernier rehúye el maniqueísmo, emociona noblemente y suscita también la sonrisa emanada de unos niños merecedores de mejores adultos”.

Lluís Bonet Mojica, *La Vanguardia*, 25 d'octubre de 1999

Origen del film

El guió de Hoy empieza todo surgeix originalment com a fruit d'un amic de Bertrand Tavernier que porta més de 25 anys exercint la professió de mestre al poble de Hernaing, una regió de Valenciennes, al nord de França, on un trenta per cent dels seus habitants està a l'atur i ell es nega a acceptar la impotència. Aquest home és Dominique Sampiero, marit de la filla de Bertrand, Tiffany.

Opinions del director

“Yo he querido contar en esta película la vida de los educadores, que son los auténticos héroes modernos y no los futbolistas que ganan millones y encima están dopados. Mis convicciones se reflejan en la pantalla, pero no trato de imponer un mensaje concreto al público. No trato de demostrar nada ni atacar a las instituciones sistemáticamente. Primero y principalmente estoy interesado en los personajes

que amo, en acercarlos al espectador con sus defectos y virtudes. Denunciar problemas e injusticias o criticar el mal funcionamiento del sistema es inevitable cuando estás tratando con personajes luchadores que son capaces de mover el mundo. Me interesan más los personajes que batallan contra estos disfuncionamientos, escándalos e injusticias que el motivo de su lucha. Más bien si me emociono con su lucha es por ellos y no al revés. Por supuesto que comparto la mayoría de sus convicciones e indignaciones, sino no podría estar siempre a su lado y dotarlos de razón. O sino quiero saber de antemano quien está equivocado y quien no. Es algo que descubro durante el rodaje y me reservo el derecho de modificar mi visión. El cine es una forma de arte que mezcla emoción con luz. Cuando utilizas la luz, también 'iluminas' las cosas que no funcionan. Pero es verdad que me siento atraído por personajes comprometidos que rechazan tirar la toalla”.

Bertrand Tavernier, dossier de premsa de *Hoy empieza todo*

Filmografia de Tavernier

El beso de Judas, “sketch” de Les Baisers (1963); *Une chance explosive*, “sketch” de La chance et l'amour (1965); *El relojero de Saint Paul* (1974); *Que la fête commence* (1975); *Le juge et l'assassin* (1976); *Des enfants gâtés* (1977); *La muerte en directo* (1980); *Une semaine de vacances* (1980); *Coup de torchon* (1981); *Portrait de Philippe Soupault* (1983); *Mississippi blues* (1983); *Un dimanche a la campagne* (1984); *Alrededor de la medianoche* (1986); *La pasión de Beatriz* (1987); *La vida y nada más* (1989); *Daddy nostalgie* (1990); *L.627* (1992); *La vida y nada más* (1996); *Hoy empieza todo* (1999); *Histoires de vies brisées: les 'double peine' de Lyon* (2001); *Laissez-passer* (2002).